

Külgazdasági Igazgatás

Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Postacím: 1581 Budapest, Pf.: 15.
Cím: 1101 Bp., Hungária krt. 9-11.
Telefon: +36(1)432-9000
Web: www.uni-nke.hu

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujsechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

I. A külkereskedelem szabályozásának indokai

A gazdaságpolitika a középkor óta már nem kizárólag az államhatárokon belüli kereskedelem szabályozására koncentrál. A külkereskedelem jelentősége globalizált világunkban folyamatosan növekszik, és az **állam gazdasági potenciáljának egyik legfontosabb mércéjévé** vált a nemzetközi szinten. Azzal, hogy Magyarország az Európai Unió teljes jogú tagjává vált 2004-ben, a nemzeti külgazdasági igazgatás szabályozása némiképp egyszerűsödött, hiszen az ország korábbi külkereskedelmi tevékenysége egy sajátos „belső kereskedelemmé” vált az Európai Unió égisze alatt.¹ Ez a változás szükségképpen azt eredményezte, hogy a külgazdasági igazgatás, ezen belül is elsősorban a külkereskedelem engedélyezéséhez kapcsolódó **eljárások jelentős mértékben egyszerűsödtek, hatókörük szűkült**, és az Európai Unió más tagállamaival folytatott kereskedelmi tevékenységre már nem terjed ki a külgazdasági igazgatás számos eszközszerkezere és intézményei. A külgazdasági igazgatás súlypontja így hazánkban az Európai Uniót kívüli, ún. harmadik országokba irányuló kereskedelmi tevékenységgel kapcsolatos eszközökre és eljárásokra tevődött át. A külgazdasági igazgatás intézményrendszerének létét alátámasztó azon elméletek, melyek az állam belföldi piacának védelmét és a kívülről érkező import termékek szabályozott behozatalát hangsúlyozták, mára nem tekinthetők uralkodónak Magyarországon sem. Tekintettel arra, hogy az Európai Unió egy valódi vámunió, ahol a tagállamok közötti kereskedelem útjában álló valamennyi mennyiségi korlátozás, tarifális akadály lebontásra került, nem lehet egyszerűen magyar piacról beszélni, így szükségképpen a magyar érdekek védelme kiegészül az EU piacának érdekeit védő felfogással. A hatályos magyar jogban ezáltal a külkereskedelem szabályozása számos ponton eltávolodik a nemzeti érdekek érvényre juttatásától, és Európai Uniós kötelezettségeinkből adódóan összeurópai érdekeket képvisel.

A külgazdasági igazgatás alapját a külkereskedelmi tevékenység adja. A **külkereskedelem** létezését az a tény igazolja, hogy bizonyos áruk előállítására, javak termelésére egyes országok kedvezőbb adottságokkal rendelkeznek, mint más országok. Ezekre az árukra és javakra azonban minden államnak, illetve az államban tevékenykedő állampolgároknak és szervezeteknek szüksége van, így az árut megtermelő vállalkozás a világ más országaiba exportálja (kiviszi), a fogadó állam pedig importálja (behozza) azokat. A külgazdasági

¹ Kárpáti László – Lehotai József: Kereskedelmi ismeretek, DE AMTC AVK, Debrecen 2007. 6.

igazgatás témakörét két nagy területre bontva tárgyaljuk. A **nemzeti szintet** tekintve a magyar piacvédelmi mechanizmusok és eljárások, valamint a külkereskedelem engedélyezésének eljárási rendje és intézményrendszere bír kiemelt jelentőséggel. A másik dimenziót az Európai Unió tagágunkból eredően az áruk, szolgáltatások és a tőke szabad mozgásának **közös piacon** belüli biztosítása miatti jogharmonizációs kötelezettségeink, valamint a közösségi jog – mindenekelőtt a közösségi vámjog – kikényszerítése érdekében létrehozott intézményrendszer jelenti. A két dimenzió természetesen szoros összhangban együttműködve adja a magyar külgazdasági igazgatást megjelenítő szabályozást és hatósági eszközrendszert. Végezetül röviden szólnunk kell majd a nemzetközi kereskedelmet szabályozó jogforrásokról is, ezek között elsődlegesen a nemzetközi kereskedelempolitikai egyezményekről, melyek végrehajtásával kapcsolatban a magyar hatóságokra is jelentős szerep hárul.

Önellenőrző kérdések

1. Mi indokolja a külgazdasági igazgatás intézményrendszerének fenntartását?

Egy állam vagy egy térség belső piacának védelme, és meghatározott, kívülről érkező import termékek szabályozott behozatalának igénye.

2. Kiterjed-e az Európai Unió más tagállamaival folytatott kereskedelmi tevékenységre a magyar külgazdasági igazgatás valamennyi intézménye? Miért?

Nem, ugyanis a külgazdasági igazgatás számos klasszikus területe (pl. a vámjog) esetében európai szintű szabályozás érvényesül, és az EU tagállamokban honos vállalkozások egymás közötti kereskedelméből a tarifális és mennyiségi korlátozásokat eltörölték.

3. Nemzeti szinten milyen területeket érint a magyar külgazdasági igazgatás?

A magyar piacvédelmi mechanizmusoknak, eljárásoknak, valamint a külkereskedelem engedélyezéséhez kötődő állami feladatoknak az ellátása, és az ehhez kapcsolódó intézményrendszer működtetése.

4. Milyen feladatai vannak Magyarországnak az EU külgazdasági igazgatásának érvényre juttatásában?

Az áruk, szolgáltatások és a tőke szabad mozgásának közös piacon belüli biztosítása következtében a jogharmonizációs kötelezettségeknek való megfelelés, valamint a közösségi jog (elsősorban a közösségi vámjog) kikényszerítése.

5. Milyen törvényszerűség igazolja a külkereskedelem létezését?

Az a tény, hogy bizonyos áruk vagy más javak előállítására egyes országok kedvezőbb adottságokkal rendelkeznek, mint más országok.

II. A magyar külkereskedelem jellemzői

A magyar gazdaságot az egységes európai belső piac létezése és így az Európai Unió védőhálója számos tekintetben megóvjja a világkereskedelemben egyre élesebb verseny nyomásától, negatív hatásaitól, hiszen nem a magyar nemzeti piac, hanem az EU teljes belső piaca és annak védelmi mechanizmusai hivatottak e káros következmények kiküszöbölésére. Ezt a megállapítást támasztja alá az a törvényszerűség is, hogy a magyar nemzeti piacnál dimenzióját tekintve sokkal nagyobb európai belső piac értelemszerűen könnyebben ellen tud állni a világpiaci kihívásoknak, mindenképp a világpiaci verseny nyomásának. Másik oldalról azonban más EU tagállamok termékeit és szolgáltatásait korlátozás és védelmi mechanizmus nélkül vagyunk kötelesek beengedni az országba. Ez utóbbi kötelezettség jelentős nyomás alá helyezi a hazai piacot, hiszen **abszolút szabad versenyt** teremt a többi EU tagországból származó termék és a magyar termékek között, mely versenybe – a tisztességtelen verseny tilalmára vonatkozó, versenypolitikai szabályok kivételével – állami szabályozókkal nem avatkozhatunk be. A magyar „külkereskedelem” elsődlegesen az Európai Unió tagállamaival bonyolódó, az élelmiszerek és agráripari termékek piacát jelentő kereskedelmet foglalja magában. Mennyiségében és árbevétel tekintetében is jóval kisebb jelentőségű az EU-n kívüli dimenzió. A külkereskedelmi termékforgalomnak csupán kevesebb, mint harmada származik az Európai Unión kívüli országokkal való kereskedelemről.²

Önellenőrző kérdések

1. Miért jelent a magyar piac számára is védőhálót az Európai Unió belső piaca?

Az Európai Unió védőhálója számos tekintetben megóvjja a világkereskedelemben egyre élesebb verseny nyomásától, negatív hatásaitól, hiszen nem a magyar nemzeti piac, hanem az EU teljes belső piaca és annak védelmi mechanizmusai hivatottak e káros következmények kiküszöbölésére, és a magyar nemzeti piacnál dimenzióját tekintve sokkal nagyobb európai belső piac értelemszerűen könnyebben ellen tud állni a világpiaci kihívásoknak, mindenképp a világpiaci verseny nyomásának.

2. Miért jelent mégis kihívást a magyar piac számára az EU belső piaca?

Más EU tagállamok termékeit és szolgáltatásait korlátozás és védelmi mechanizmus nélkül vagyunk kötelesek beengedni az országba. Ez a kötelezettség jelentős nyomás alá

² A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 2012-ben a 44 364 milliárd Ft összegű termékforgalomból csupán 11 868 milliárd Ft származott az Európai Unión kívüli országokkal lebonyolított kereskedelmi ügyletekből.

helyezi a hazai piacot, hiszen abszolút szabad versenyt teremt a többi EU tagországból származó termék és a magyar termékek között, mely versenybe állami szabályozókkal nem avatkozhatunk be.

3. A magyar külkereskedelem a világ mely részére koncentrálódik elsődlegesen?

Elsődlegesen az Európai Unió tagállamaival folytatott kereskedelmi tevékenység nagysága számottevő, mely a külkereskedelmi forgalom értékének kétharmadát adja.

III. A magyar külkereskedelmi szabályozás jellemzői

A külkereskedelmi ügyletek körébe azok a tranzakciók tartoznak, amikor egy magyar vállalkozás egy másik ország vállalkozásával folytat árucserét, amely irányát tekintve a következő lehet: a magyar vállalkozás áruját a külföldi piacon adja el (**export**), illetve a magyar vállalkozás a külföldi piacon vásárol (**import**). Elsődlegesen tehát autonóm gazdasági szereplők azok, akik a külkereskedelmi forgalmat generálják, és a szerződési szabadság polgári jogi alapelvéből következően ezt főszabály szerint – legalábbis ami szerződésük tartalmát, a szerződési kikötéseket illeti – szabadon tehetik meg. A külkereskedelemben azonban jelen vannak az államok is, amelyek nem csupán szabályozzák a nemzeti piac védelmének kötelezettségéből következően a külkereskedelmi forgalmat, általában bejelentési, engedélyezési eljárások beiktatásával, hanem maguk is kereskednek, kormányközi megállapodások útján. Ez utóbbi állami szerepkör jelentősége azonban nagymértékben csökkent napjainkra, így hangsúlyossá a piaci szereplők egymás közötti, szabad kereskedelmi kapcsolatai váltak.

A külgazdasági kapcsolatok számos nehézséggel kell, hogy szembesüljenek. A különböző országok joga alá tartozó vállalkozások természetesen **eltérő jogi szabályozással** találják magukat szembe, így a nemzetközi kereskedelmet akadályozó tényező lehet a partner nemzeti jogszabályaival szembeni bizalmatlanság, a szerződésre alkalmazandó jog kiválasztása, a külkereskedelmi ügyletből adódó jogviták rendezési helyének megválasztása (fórumválasztás). Az országok jogi, gazdasági és kulturális (pl. nyelvi) különbözősége mellett azonban témánk szempontjából fontosabb gátló tényező lehet a partner országának belső piacot védő érdekei miatt működtetett **piacvédelmi mechanizmusok**, engedélyezési eljárások, mennyiségi korlátozások léte.

Az állam szempontjából a külkereskedelmi tevékenység felügyeletének klasszikus eszközét az **engedélyezési eljárások** jelentik, melyek egyidejűleg alkalmasak a külkereskedelmi forgalom

monitorozására, meghatározott mederbe terelésére, korlátozására, meggátolására vagy éppen bizonyos nemzetközi tendenciák, világpiaci szükségletek előrejelzésére. A kivitel és behozatal engedélyhez kötése éppen ezért egy állam stratégiai döntése. A rendszerváltást követően Magyarországon jelentősen enyhültek az engedélyezési szabályok, és nem csupán adminisztrációját és intézményrendszerét tekintve egyszerűsödött az engedélyezési eljárás, hanem hatókörét tekintve is jelentős teret veszített. Az importált termékek közel 97%-a érkezik engedélymentesen az országba, míg az export tekintetében csupán a termékmennyiség 5%-a az, amelynek kivitele engedélyezési eljáráshoz kötött.³ A magyar külkereskedelmi engedélyezés rendszerét két síkon vizsgálhatjuk. Egyrészt magáról a külkereskedelmi tevékenység engedélyezéséről beszélhetünk, másrészt bizonyos termékek (árúk és szolgáltatások) importjához kötődő engedélyezési eljárásokat azonosíthatunk. A külkereskedelmi tevékenység engedélyezésének az a célja, hogy még a konkrét külgazdasági ügyletet megelőzően feltérképezhesse az állam az ilyen tevékenységet folytatni kívánó vállalkozásokat, és az érintett áruk szabályozott kereskedelme érdekében az engedély kiadásához feltételeket is megköveteljen.

Önellenőrző kérdések

1. Mely tranzakciók vonhatók a külkereskedelmi ügyletek fogalomkörébe?

A külkereskedelmi ügyletek körébe azok a tranzakciók tartoznak, amikor egy magyar vállalkozás egy másik ország vállalkozásával folytat árucserét, amely irányát tekintve a következő lehet: a magyar vállalkozás áruját a külföldi piacon adja el (export), illetve a magyar vállalkozás a külföldi piacon vásárol (import).

2. Milyen szerep jut az államoknak a külkereskedelemben?

Egyik oldalról a külkereskedelemre vonatkozó szabályozás megalkotói, az intézményrendszer fenntartói (engedélyezési eljárások, bejelentési kötelezettségek előírása révén), másik oldalról kormányközi megállapodások útján maguk is résztvevői a külkereskedelemnek.

3. Milyen nehézségek jelentkeznek a külkereskedelmi kapcsolatokban?

Az egyes államokban hatályban lévő eltérő jogi szabályozás, valamint a nyelvi, kulturális és gazdasági különbségek lehetnek akadályozó tényezők.

4. Mi a célja a külkereskedelemben előírt engedélyezési eljárásoknak?

³Bekényi József – Berényi Lajos – Dienes Oehm Egon – Gilyán György – Mikó Zoltán – Nagy Márta – Zsigó Ferenc: Gazdasági igazgatás, FÁMA Zrt., Budapest, 2013. 60.

A külkereskedelmi forgalom monitorozása, meghatározott mederbe terelése, korlátozása, meggátolása vagy éppen bizonyos nemzetközi tendenciák, világpiaci szükségletek előrejelzése.

5. Milyen két területen vannak jelen az engedélyezési eljárások a magyar külkereskedelmi igazgatásban?

A külkereskedelmi tevékenység engedélyezésére irányuló eljárások, valamint meghatározott termékek importjához kötődő engedélyezési eljárások esetében.

IV. Az Európai Unió közös kereskedelempolitikájának végrehajtása Magyarországon

1. A közös kereskedelempolitika eszközrendszere

A külkereskedelemtől szóló 1974. évi III. törvény hatályon kívül helyezését követően már az **Európai Unió közös kereskedelempolitikájának** égisze alatt szabályozzák hazánkban a külkereskedelmi tevékenységet, és a magyar normák csupán a közösségi jog végrehajtását szolgálják.

Az áruk, szolgáltatások és anyagi értékeket képviselő jogok kereskedelmi forgalomban történő kivitelét, behozatalát, valamint azoknak Magyarország területén történő átszállítását nemzetközi szerződéssel és az Európai Unió általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa rendelkezéseivel összhangban az Országgyűlés vagy a Kormány által alkotott jogszabály korlátozhatja.⁴ Ebből látható, hogy a **külkereskedelmi tevékenység** főszabály szerint **szabadon, bejelentés és engedélyezés nélkül folytatható**, azonban kizárólag az Európai Unió rendeleteinek és irányelveinek végrehajtása céljából akár szektor, akár termék specifikusan korlátozható. A külkereskedelmi forgalom befolyásolása értelemszerűen kizárólag az Európai Unión kívüli viszonylatban képzelhető el. A forgalom befolyásolásának klasszikus eszköze, a vámteher megállapítása, már nem nemzeti kompetencia, minden termék tekintetében a közösségi vámjog⁵ határozza meg ezt a korlátozást. Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 207. cikke sorolja fel azokat az

⁴ 2004. évi XXIX. törvény az európai uniós csatlakozással összefüggő egyes törvénymódosításokról, törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről, valamint egyes törvényi rendelkezések megállapításáról

⁵ A magyar jogban közösségi vámjognak minősülnek a következő Európai Uniói jogforrások:

- a Tanács 2913/92/EGK rendelete a Közösségi Vámkódex létrehozásáról (vámkódex),
- a Bizottság 2454/93/EGK rendelete a Közösségi Vámkódexet létrehozó 2913/92/EGK számú Tanácsi Rendelet végrehajtásáról (végrehajtási rendelet),
- a Tanács 1186/2009/EK rendelete a vámmentességek közösségi rendszerének létrehozásáról (vámmentességi rendelet),
- a Tanács 2658/87/EGK rendelete a vám- és statisztikai nomenklatúráról, valamint a Közös Vámtarifáról

eszközöket, melyek a **közös kereskedelempolitika végrehajtása** területén alkalmazhatók.

Ebbe a körbe a következő intézkedések és eszközök tartoznak:

- **vámtarifák** megállapítása és módosítása;
- az áruk és szolgáltatások kereskedelméhez kapcsolódó vámtarifa- és **kereskedelmi megállapodások** megkötése;
- a **szellemi tulajdonjogok** kereskedelmi vonatkozásainak szabályozása;
- a külföldi közvetlen **befektetésekre** vonatkozó szabályok meghozatala;
- **a liberalizációs intézkedések egységesítése**;
- **az exportpolitika** meghatározása;
- kereskedelempolitikai **védintézkedések** bevezetése: dömping esetén és szubvenció (támogatás) esetén alkalmazható eszközök (vámok, mennyiségi korlátozások, tilalmak).

*A piacvédelmi eljárások konkrét esetekben alkalmazható eljárásokat takarnak, melyek esetében valójában nem csupán európai, hanem nemzetközi szinten meghatározott szabályokról beszélhetünk. A WTO Marrakesh-i Egyezményében kerültek meghatározásra a piacvédelmi eljárások alkalmazásának feltételei. Az Európai Unión belül piacvédelmi eljárást a tagállamok nem jogosultak foganatosítani, az minden esetben az Európai Bizottság döntési kompetenciájába tartozik, hiszen nem egyetlen tagállam piacának védelmét kell az eljárások segítségével biztosítani, hanem az egységes belső piacot kell megóvni a külső káros hatásokkal szemben. A piacvédelmi eljárások között megkülönböztetünk védintézkedéseket, antidömping eljárást és szubvencióellenes eljárást. A védintézkedések alkalmazásának feltétele, hogy egy tagállam megállapítsa, hogy valamely terméket a területére olyan megnövekedett mennyiségben és olyan feltételek mellett importálnak, ami súlyos kárt okoz a hasonló vagy közvetlenül versenyző terméket gyártó hazai iparnak, vagy azt súlyos károkozással fenyegeti. Ilyen esetben ideiglenes intézkedésként legfeljebb 200 napig lehet mennyiségi korlátozást bevezetni, illetve legfeljebb négyéves időtartamra van lehetőség a vámteher emelésére. **Dömping**eltnek az olyan termék tekinthető, amelyet az exportáló ország belső piaci áránál alacsonyabban kívánnak az importáló országban értékesíteni. Antidömping eljárás akkor indítható, ha azt az adott EU iparág termelésének min. 50%-át képviselő termelői kör kezdeményezi. A dömping ténye és a kár megállapítása után van lehetőség dömpingellenes vám kivetésére. A **szubvencióellenes eljárás** a tiltott támogatásokkal szembeni fellépés eszköze. Támogatásnak minősül, ha a kormány vagy más állami szerv bármilyen formában pénzügyi támogatásban részesíti a termék előállítását, exportálását vagy fuvarozását, és ennek következményeként jut a kedvezményezett az adott piacon árelőnyhöz. Ilyen esetben kiegyenlítő vám kerülhet alkalmazásra.*

A közös kereskedelempolitika végrehajtásában hazánkban két szervnek van kiemelt jelentősége: a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatalnak (a továbbiakban: Hivatal), valamint a Nemzeti Vám- és Adóhivatal (a továbbiakban: NAV) vámszervének.

2. A Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal feladatai

A Hivatalt **külkereskedelmi államigazgatási hatóságként** jelöli ki a magyar jog.⁶ E jogkörében a Hivatal:

- eljár az áruk, szolgáltatások és anyagi értéket képviselő jogok országhatárt, illetve **vámhatárt átlépő kereskedelmével** kapcsolatos közigazgatási hatósági ügyekben,
- eljár a **kettős felhasználású termékek** export-, transzfer-, brókerügyleti és tranzitengedélyeivel kapcsolatos ügyekben, ellenőrzi e termékek Európai Unión kívüli harmadik országból Magyarországra történő behozatalát és kiadja a Nemzetközi Importigazolást, lefolytatja a nemzetközi kötelezettségekkel kapcsolatos konzultációkat, ellátja a nemzetközi egyezmények hazai végrehajtásából adódó feladatokat, továbbá eljár a nemzetközi kereskedelmi szankciókban elrendelt nem kettős felhasználású termékek exportengedélyezésével kapcsolatos ügyekben,
- eljár a **haditechnikai eszközök és szolgáltatások** kivitelével, behozatalával, transzferjével és tranzitjával összefüggő kereskedelmi tevékenységgel kapcsolatos közigazgatási hatósági ügyekben, valamint elvégzi a vállalkozások tanúsítását a nemzetközileg vállalt kötelezettségek betartásával, valamint a polgári lőfegyverek és lőszeres kiviteli, behozatali forgalmának és egyes közbiztonságra különösen veszélyes eszközök behozatali forgalmának engedélyezésével és ellenőrzésével kapcsolatos közigazgatási hatósági ügyekben.

Főszabály szerint a feladatokat **országos illetékességgel** első fokon a Hivatal kereskedelmi hatósága, másodfokon a Hivatal központi szerve látja el. A kettős felhasználású termékekkel és a haditechnikai eszközökkel kapcsolatos külkereskedelmi engedélyezési eljárásokban országos illetékességgel első fokon a Hivatal haditechnikai és exportellenőrzési hatósága, másodfokon a Hivatal központi szerve jár el.

A Hivatal országos hatáskörű szervként a közös kereskedelempolitika végrehajtása során legfontosabb feladatként az áruk és szolgáltatások behozatali és kivitelezési engedélyezésével, korlátozások érvényre juttatásával kapcsolatos eljárások fő letéteményese. A Hivatal az engedélyek kiadásának árucsoportonként meghatározott lebonyolítási rendjéről internetes honlapján közlemény formájában ad tájékoztatást. Az eljárások során fontos követelmény, hogy a benyújtott kérelmekben, valamint az azokhoz csatolt okmányokban foglalt valamennyi **adat valódiságáért az ügyfél felel**. A Hivatal hatáskörébe tartozó **engedélyezési eljárások** a következők:

⁶ 320/2010. (XII. 27.) a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatalról és a területi mérésügyi és műszaki biztonsági hatóságokról

- tevékenységi engedély;
- kiviteli, behozatali és reexport engedély;
- vállalkozási import engedély.

a. tevékenységi engedély

A Hivatal, mint a nemzeti külkereskedelmi államigazgatási szerv tevékenységi engedélyére van szükség az 52/2012. (III. 28.) Korm. rendelet 1. mellékletben meghatározott áruk vonatkozásában a behozatali, illetve a kiviteli, valamint a reexport tevékenységek megkezdéséhez. A tevékenységi engedély **legfeljebb három évre adható**. Az engedélyezési kötelezettség alá tartozó áruk között található a radioaktív anyagok, robbanóanyagok és pirotechnikai termékek, polgári használatra engedélyezett kézi lőfegyverek, fegyverek, valamint ezek lőszerai és alkatrészei, továbbá a közbiztonságra veszélyesnek minősített eszközök. Nem engedélyezhető az áru kivitele, behozatala olyan ország viszonylatában, valamint vállalkozás, más szervezet, vagy személy érdekkörében, amellyel szemben az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsa határozatában, az EU Tanácsa által elfogadott közös álláspontban, rendeletben, vagy az annak felhatalmazása alapján elfogadott rendeletben, határozatban elrendelt gazdasági vagy kereskedelmi tilalom van hatályban. E rendelkezés nyilvánvaló célja, hogy a szankcióval (embargóval) sújtott ország felfegyverkezését megakadályozza.

b. behozatali, kiviteli és reexport engedély

A **behozatal** olyan kereskedelmi ügyletet takar, melynek során árut Magyarország területére vámhatárt átlépve az Európai Unió kívüli országból, vagy országhatárt átlépve az EU más tagállamából kereskedelmi forgalomban behoznak. A **kivitel** ezzel szemben olyan kereskedelmi ügylet, melynek során árut Magyarország területéről vámhatárt átlépve EU-n kívüli országba, vagy országhatárt átlépve az EU más tagállamába kereskedelmi forgalomban kivisznek. A **reexport** az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes államokon kívüli országból, vagy EU-n kívüli országból behozott nem közösségi árunak a közösségi vámjogszabályokban meghatározott újra kivitele valamely EU-n vagy EGT-n kívüli országba. A kiviteli, behozatali és reexport engedélyek maximális érvényességi ideje 12 hónap. Az ilyen engedélyen szereplő mennyiség a behozható vagy kivihető mennyiség felső

határát jelenti, így az engedélyben meghatározott mennyiségi határon belül többszöri behozatalra és kivitelre is felhasználható.

c. vállalkozási importengedély

A Hivatal engedélyére van szükség a vállalkozási importhoz is. **Vállalkozási import** alatt a Magyarországon bejegyzett vállalkozás és az EGT-n, az EU-n és Svájcön kívüli országban székhellyel rendelkező vállalkozás között létrejött szerződés alapján végzett olyan tevékenységet értjük, amikor a szerződés teljesítése külföldi munkavállaló magyarországi munkavégzésével történik. A vállalkozási import engedély kiadása során a Hivatal vizsgálja, hogy a külföldi vállalkozó székhelye szerinti állam milyen mértékben korlátozza a magyar vállalkozások vállalkozási szerződéses tevékenységét. Az eljárás során arra is figyelemmel kell lenni, hogy a külföldiek magyarországi munkavégzésével kapcsolatos vállalkozási szerződés teljesítése veszélyezteti-e az azonos tevékenységet folytató belföldi gazdálkodó szervezetek tisztességes versenyfeltételeken alapuló működését.

3. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal feladatai

A vámok a külkereskedelem korlátozásának és szabályozásának klasszikus kereskedelempolitikai eszközei. A vámok nem egyszerűen bevételt biztosítanak az Európai Uniónak és a tagállamoknak (fiskális vám), hanem valódi forgalomszabályozóként (közgazdasági vám) is jelentős szerepet töltenek be. Éppen ezért a piacvédelmi eszközök között kiemelt jelentőséghez jut a vámköteles termékek körének meghatározása, a vámtarifák, vámentességi szabályok megállapítása. A **vámok**nak a külkereskedelem iránya szerint három fajtáját különböztethetjük meg:

- importvámok (behozatali vámok);
- exportvámok (kiviteli vámok);
- tranzitvámok.

A WTO a tranzitvámok alkalmazását főszabály szerint nem engedélyezi a tagországoknak. Az importvámok ugyanakkor a külkereskedelem klasszikus forgalomszabályozóiként vannak jelen a világon mindenütt. A vámok **védelmi funkciót** is betöltenek, és a hazai – esetünkben az EU – piacán előállított termékek védelmét hivatottak elősegíteni. A vámvédelem mértéke szerint megkülönböztethetünk kiegyenlítő vámokat és tiltó vámokat. A **kiegyenlítő vám** célja, hogy a hazai piac esélyegyenlőségét biztosítsa. A védővámok klasszikusan ebbe a csoportba

tartoznak, hiszen a belföldön magasabb áron kínált termékek védelme érdekében az import termékek árát emelik. A **tiltó vámok** inkább nevelő célzatúak, és arra szolgálnak, hogy a magas vámtételekkel bizonyos termékek belső piacra kerülését megakadályozzák, vagy legalábbis korlátozzák. A vám kiszabásának alapját leggyakrabban – és a közösségi vámjog által is követett főszabály szerint – az importált áru értéke határozza meg (**értékvám**). Ismerünk azonban **mértékvámok**at is, melyeknek kiszabását az importált áru mennyisége, darabszáma stb. határozza meg.

Értelemszerűen a vámjog hatálya Magyarország esetében kizárólag a nem közösségi árukra terjed ki. A NAV **vámigazgatással összefüggő feladatai** az alábbi tevékenységeket ölelik fel:

- a közösségi vámjog alapján az áruk vámeljárás alá vonása,
- a vámhatáron át lebonyolódó áru- és utasforgalom vámellenőrzése, a vámtartozások és a vámeljáráshoz kapcsolódó nem közösségi adók és díjak kiszabása és beszedése,
- közvetlenül vagy közvetve - meghatározott körben - az áruk azonosságának (adózási szempontból történő besorolásának és egyéb jogszabály által meghatározott követelményeknek) a vizsgálata, illetve a vizsgálat megtörténtének ellenőrzése,
- a vámokmányok, illetve a vámeljárások adatainak vám- és statisztikai célú ellenőrzése, javíttatása, nyilvántartása, összesítése, feldolgozása és átadása,
- a vám-, az adó- és egyéb jogszabályokban meghatározott adóztatási, ellenőrzési és utólagos ellenőrzési feladatok ellátása,
- az Európai Mezőgazdasági Garanciaalapból (EMGA) finanszírozott kifizetésekhez kapcsolódó utólagos ellenőrzések lefolytatása.

Csatlakozásunk óta az Európai Unióba érkező importtermékeket nem feltétlenül kell a forgalomba kerülés országában vámolni, arra sor kerülhet az EU területén bárhol máshol is, különösen, amennyiben ezt a célszerűség és ésszerűség indokolja (pl. az érkezési kikötőben, amely más országban található).

4. Más hatóságok közreműködése

A közös kereskedelempolitika végrehajtásában számos más hatóság is fontos szerepet játszik. Így például bizonyos termékek külkereskedelmére vonatkozó engedélyezési eljárásokban az Országos Atomenergia Hivatal (pl. kettős felhasználású nukleáris termékek), az Országos Rendőr-főkapitányság (pl. kábítószer-prekursorok, közbiztonságra különösen veszélyes eszközök behozatala esetében), a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat vagy éppen a Magyar Nemzeti Bank is közreműködik.

Önellenőrző kérdések

1. Mutassa be az EU közös kereskedelempolitikájának eszközrendszerét!

- *vámtarifák megállapítása és módosítása;*
- *az áruk és szolgáltatások kereskedelméhez kapcsolódó vámtarifa- és kereskedelmi megállapodások megkötése;*
- *a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásainak szabályozása;*
- *a külföldi közvetlen befektetésekre vonatkozó szabályok meghozatala;*
- *a liberalizációs intézkedések egységesítése;*
- *az exportpolitika meghatározása;*
- *kereskedelempolitikai védőintézkedések, eljárások alkalmazása (pl. dömpingellenes vám kivetése, szubvencióellenes eljárás).*

2. Mely, a külgazdasági igazgatáshoz köthető engedélyezési eljárások tartoznak az MKEH hatáskörébe?

- *tevékenységi engedélymeghatározott áruk vonatkozásában a behozatali, illetve a kiviteli, valamint a reexport tevékenységek megkezdéséhez kapcsolódóan;*
- *behozatali, kiviteli és reexport engedély;*
- *vállalkozási importengedély.*

3. Mit takar a reexport tevékenység?

Az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes államokon kívüli országból, vagy EU-n kívüli országból behozott nem közösségi árunak a közösségi vámjogszabályokban meghatározott újra kivitele valamely EU-n vagy EGT-n kívüli országba.

4. Mit értünk vállalkozási import alatt?

Vállalkozási import alatt a Magyarországon bejegyzett vállalkozás és az EGT-n, az EU-n és Svájcban kívüli országban székhellyel rendelkező vállalkozás között létrejött szerződés alapján végzett olyan tevékenységet értjük, amikor a szerződés teljesítése külföldi munkavállaló magyarországi munkavégzésével történik.

5. Soroljon fel hármat a NAV vámigazgatással összefüggő feladatai közül!

- *a közösségi vámjog alapján az áruk vámeljárás alá vonása,*
- *a vámhatáron át lebonyolódó áru- és utasforgalom vámellenőrzése, a vámtartozások és a vámeljáráshoz kapcsolódó nem közösségi adók és díjak kiszabása és beszedése,*

- a vámokmányok, illetve a vám eljárások adatainak vám- és statisztikai célú ellenőrzése, javíttatása, nyilvántartása, összesítése, feldolgozása és átadása.

V. A külkereskedelem engedélyezésének speciális területei

Az előzőekben vázolt és az EU kereskedelem politikájához szorosan kapcsolódó engedélyezési eljárások mellett a külgazdasági igazgatásnak olyan speciális területei is léteznek, ahol az általános hatáskörrel rendelkező külkereskedelmi hatóság helyett, az adott területen speciális szakértelemmel rendelkező más hatóság folytatja le az engedélyezési eljárást, vagy az engedélyezési eljárás a termék speciális tulajdonságai miatt más eljárási rendben zajlik. Ezekben a speciális területeken is fontos megemlíteni, hogy az Európai Unió tagországunkból eredő jogharmonizációs kötelezettségeink okán, az EU vonatkozó joganyagának való megfelelés kiemelt jelentőségű. A nemzeti szabályozás éppen ezért – hasonlóan a fent már tárgyalt általános engedélyezési eljárás logikájához – leginkább az eljárás lefolytatásának részletszabályaiban bír kompetenciával. Az engedélyezési kötelezettség léte és az engedélyezés alapvető szabályai ugyanis Unió szinten kerültek meghatározásra.

1. A foglalkoztatáspolitikai és a külgazdaság összefüggései

A külgazdasági igazgatás egyik fontos területét képezi a **harmadik államból származó állampolgárok Magyarországon történő munkavállalásának engedélyezése**. A hazai és az európai munkaerőpiac védelme érdekében általánosságban elmondható, hogy az Európai Unió kívüli (valójában az Európai Gazdasági Térségen kívüli) ország állampolgárságával rendelkező személy magyarországi munkavállalásához engedély szükséges. Az engedélyezési eljárás a téma sajátosságaiból következően a Nemzeti Munkaügyi Hivatal hatáskörébe tartozik. A munkavállalási **engedélyek két típusát** különböztethetjük meg:

- egyéni engedély;
- csoportos keretengedélyen alapuló egyéni engedély.

Az **egyéni engedély** kiadásának **feltételei** a következők:

- a foglalkoztató a harmadik országbeli állampolgár által ellátandó tevékenység vonatkozásában érvényes munkaerőigénnyel rendelkezett,

A munkaerőigény a foglalkoztatónál olyan tevékenység jövőbeni ellátására felmerült igény, amelyben a munkavégzés foglalkoztatási jogviszony keretében történik.

- a munkaerőigény benyújtása óta nem közvetíttek ki részére megfelelő munkaerőt, és

A kiközvetíthető munkaerő értelemszerűen elsősorban olyan magyar vagy EGT tagállam állampolgárságával rendelkező személy, aki magát álláskeresőként regisztráltatta a Hivatalnál.

- a harmadik országbeli állampolgár megfelel a jogszabályban előírt és a munkáltató munkaerőigényében megjelölt alkalmazási feltételeknek.

Az **egyéni engedély** kiadásának legfontosabb feltétele, hogy kiközvetíthető „belső” munkaerő ne álljon rendelkezésre. Amennyiben van olyan álláskeresőként regisztrált személy, aki megfelel a foglalkoztató szükségletében megjelölt igénynek, minden esetben elsőbbséget élvez a harmadik országból származó állampolgárral szemben. Arra is lehetőséget teremt a magyar jog, hogy az egyéni munkavállalási engedélyt a munkaerőpiaci helyzet vizsgálata nélkül, tehát a „belső” munkaerő kapacitásra tekintet nélkül adja ki a hatóság. Erre olyan esetekben van lehetőség, amikor például az adott vállalkozásnál kulcsszemélyzetként kívánják a harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztatni (pl. külföldi részvétellel működő vállalatoknál a vezető tisztségviselő pozícióját kívánják külföldivel betölteni), vagy felsőfokú oktatási intézmények, tudományos kutatóintézetek által meghívott, nemzetközileg elismert szakemberek foglalkoztatására kerül sor.

A **csoportos keretengedély** lényege, hogy a foglalkoztató egy harmadik országban honos vállalkozással magánjogi szerződést köt (pl. vállalkozási szerződést), és ennek a szerződésnek a teljesítése érdekében több harmadik állambeli állampolgár foglalkoztatása szükséges. Az ilyen helyzetekben ugyanis elképzelhető, hogy a munkavégzés helye külföldön lesz, ezért célszerű a hazai vállalkozás szempontjából, ha kellő helyismerettel rendelkező munkavállalókat foglalkoztat. A csoportos keretengedély esetében nem kell vizsgálni a hazai munkaerőpiaci helyzetet, így nincs jelentősége annak, hogy van-e kiközvetíthető „belső” munkavállaló, vagy sem. Garanciális szabály azonban, amely a hazai munkaerőpiac védelmét szolgálja, hogy a csoportos keretengedély időben nem terjeszkedhet túl az annak alapját jelentő magánjogi szerződés időtartamán.

2. A veszélyes anyagokkal folytatott külkereskedelmi tevékenység engedélyezése

A veszélyes anyagokkal folytatott kereskedelmi tevékenységre külön szabályok vonatkoznak, mind a belkereskedelem, mind a külkereskedelem dimenziójában. A kémiai biztonságról szóló törvény⁷ felhatalmazása alapján a törvényben meghatározott **veszélyes anyagok és készítmények** behozatalával és kivitelével kapcsolatban szintén külön engedélyezési eljárást szabályoz a magyar jog.⁸ A növényvédő szerek és termelésnövelő anyagok esetében a

⁷ 2000. évi XXV. törvény a kémiai biztonságról.

⁸ 123/2009. (VI. 12.) Korm. rendelet az egyes veszélyes anyagok és veszélyes készítmények kivitelével, illetve behozatalával összefüggő bejelentési eljárás részletes szabályairól.

Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, az ipari vegyi anyagok és készítmények esetében az Országos Kémiai Biztonsági Intézet végzi az engedélyezéssel kapcsolatos feladatokat. A veszélyes anyagok és készítmények külkereskedelmével kapcsolatos ellenőrzést a NAV vámszerve látja el.

A veszélyes anyagok közül teljesen különálló engedélyezési eljárás hatálya alá tartoznak azok a veszélyes anyagok, melyek kábítószer vagy pszichotrop anyagok gyártásához használhatók fel.⁹ Ezeket az anyagokat nevezzük **kábítószer prekurzoroknak**. A magyar jogban a kábítószer-prekurzorokkal kapcsolatos legális tevékenységek ellenőrzésére a Hivatalnak van jogköre. Az ilyen anyagok behozatalával, kivitelével kapcsolatos engedélyezési eljárásban születő határozatot azonban az Egészségügyi Engedélyezési és Közigazgatási Hivatallal (a továbbiakban: EEKH) is közölni kell, hiszen a tevékenység ellenőrzését az engedélyezési eljárás eredményes lezárását követően az EEKH és olyan szervek is ellátják, mint az Országos Tisztifőorvosi Hivatal, a NAV, illetve az Alkotmányvédelmi Hivatal.

3. Hulladékok külkereskedelme

A veszélyes hulladékok országhatárokat átlépő szállításának ellenőrzéséről és ártalmatlanításáról Bazelben 1989. március 22. napján aláírt egyezmény¹⁰ azokat az anyagokat tekinti hulladékoknak, amelyeket ártalmatlanítanak vagy ártalmatlanítani szándékoznak, vagy a nemzeti jog előírásai alapján ártalmatlanítani kell. Az egyezményben vállalt kötelezettségeinek eleget téve a magyar jogalkotó a hulladékok behozatala, kivitele és átszállítása (tranzitja) során hatóságként az **Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőséget** jelölte ki.¹¹ A felsorolt tevékenységek kivétel nélkül minden esetben bejelentéshez kötöttek. A bejelentést az európai társhatóságokkal való kapcsolattartás érdekében magyar és angol nyelven egyaránt meg kell tenni.

Önellenőrző kérdések

1. Melyek az egyéni munkavállalási engedély kiadásának feltételei?

- *a foglalkoztató a harmadik országbeli állampolgár által ellátandó tevékenység vonatkozásában érvényes munkaerőigénnyel rendelkezett;*
- *a munkaerőigény benyújtása óta nem közvetíttek ki részére megfelelő munkaerőt;*

⁹ 159/2005. (VIII. 16.) Korm. rendelet a kábítószer-prekurzorokkal kapcsolatos egyes hatósági eljárási szabályok, valamint a hatósági feladat- és hatáskörök megállapításáról.

¹⁰ Hazánkban kihirdette a 101/1996. (VII. 12.) Korm. rendelet.

¹¹ 180/2007. (VII. 3.) Korm. rendelet az országhatárt átlépő hulladékszállításról.

– a harmadik országbeli állampolgár megfelel a jogszabályban előírt és a munkáltató munkaerőigényében megjelölt alkalmazási feltételeknek.

2. Milyen esetben van lehetőség csoportos keretengedély kiadására munkavállalás érdekében?

A foglalkoztató egy harmadik országban honos vállalkozással magánjogi szerződést köt, és ennek a szerződésnek a teljesítése érdekében több harmadik állambeli állampolgár foglalkoztatása válna szükségessé.

3. A veszélyes anyagok és készítmények importjával és exportjával kapcsolatban mely hatóságoknak van hatáskörük az engedélyezési eljárások lefolytatására?

A növényvédő szerek és termelésnövelő anyagok esetében a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, az ipari vegyi anyagok és készítmények esetében az Országos Kémiai Biztonsági Intézet végzi az engedélyezéssel kapcsolatos feladatokat. A veszélyes anyagok és készítmények külkereskedelmével kapcsolatos ellenőrzést a NAV vámszerve látja el.

4. Határozza meg a kábítószer prekursorok fogalmát!

Azok a veszélyes anyagok, melyek kábítószer vagy pszichotrop anyagok gyártásához használhatók fel.

5. A hulladékok külkereskedelméhez kapcsolódó tevékenységek közül melyek azok, amelyek bejelentéshez kötöttek?

A hulladékok behozatala, kivitele és átszállítása (tranzitja), így lényegében a hulladékokkal végzett valamennyi külkereskedelmi tevékenység bejelentéshez kötött.

VI. A nemzetközi kereskedelem szabályozása

Ahogy láttuk, a magyar külgazdasági igazgatás közel sem független, és a hatáskörrel rendelkező hatóságok kijelölésén, valamint az engedélyezési, bejelentési eljárások szabályainak megállapításán túlmenően szinte mindenben alá van rendelve az egységes belső piac működésének követelményeiből megszülető európai közös kereskedelempolitikának. Az EU kereskedelempolitikája sem légtüres térben létezik azonban, hiszen a nemzetközi kereskedelem színterén is találunk olyan szabályozókat, melyek nagymértékben befolyásolják a mozgásterét. A nemzetközi kereskedelem szabályozásának valódi intézményrendszeréről beszélhetünk, melynek fő mozgatórugóját nemzetközi egyezmények és az egyezmények közötti kapcsolat, továbbá az egyezmények által létrehozott szervek adják. A nemzetközi kereskedelempolitika meghatározó eleme az **Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény**

(a továbbiakban: GATT), illetve utódszervezete a **Kereskedelmi Világszervezet**¹² (a továbbiakban: WTO). A II. világháborút követő gazdasági környezetben, 1947. október 30-án írták alá akkor még 23 ország részvételével a GATT egyezményt, amely multilaterális vámszerződésnek is minősíthető, hiszen a legnagyobb kedvezményes elve általános alkalmazásának kötelezettségét írta elő a tagországok számára. Az egyezmény ezen túl rögzítette a kereskedelempolitika alapelveit, intézményrendszerét, valamint a fejlődő országoknak biztosított kedvezményeket.

1. Alapfogalmak

A GATT egyezmény alapelvei adják a nemzetközi kereskedelempolitika sarokköveit:

- legnagyobb kedvezmény elve;
- nemzeti elbánás elve;
- viszonyosság elve;
- transzparencia elve;
- konzultáció elve.

a. legnagyobb kedvezmény elve

A legnagyobb kedvezmény elve a **diszkriminációt számolja fel** a nemzetközi kereskedelemben. Az elv lényege, hogy a GATT szerződő felei egymásnak megadják minden olyan kedvezményt, amelyet a harmadik – egyezményen kívüli országokkal – megkötött bilaterális szerződések keretében már biztosítottak, vagy a jövőben biztosítani fognak. A legnagyobb kedvezmény elve így egyenlőséget teremt a szerződő felek között a nemzetközi piacon, hiszen sem különleges előnyök, sem különleges hátrányok alkalmazását nem teszi lehetővé.

A legnagyobb kedvezmény elve alóli kivételként, kifejezetten a fejlődő országok gazdaságának segítése érdekében került megfogalmazásra a **preferenciális elbánás elve**, amely szerint a fejlődő országoknak ugyanakkor sajátos engedmények tehetők, melyeket nem kötelesek a szerződő (fejlett) országok egymásnak biztosítani.

¹² 1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről

A legnagyobb kedvezmény alóli kivételnek helye lehet még az országok kereskedelmének védelme érdekében is, így például amikor a **dömping** esetével találkozik egy ország, kivethet olyan dömpingellenes védővámot, amely alapvetően kedvezőtlenebb feltételeket teremt a dömping árut exportáló ország piacával szemben, mint más piacokkal szemben. Egy termék akkor tekinthető dömpingelt terméknek, ha a hazai piacra – esetünkben az Európai Unióba – irányuló exportára alacsonyabb, mint egy hasonló terméknek a szokásos kereskedelmi forgalomban az exportáló országban megállapított összehasonlíto ára. Ebben a szituációban rendes árnak azt az árat tekintjük, amit a független vevők az exportáló országban a szokásos kereskedelmi forgalomban jellemzően fizetnek a termékért.

b. nemzeti elbánás elve

A nemzeti elbánás kulcsfontosságú alapelv a nemzetközi kereskedelemben, hiszen annak a kötelezettségét rögzíti, hogy a szerződésben részes államok állampolgárait és jogi személyeit a hazai állampolgárokkal és jogi személyekkel azonos elbírálásban kell részesíteni. Ennek értelmében pedig a külföldi állampolgárokat és jogi személyeket a hazaiakkal azonos jogok illetik és kötelezettségek terhelik. Nem képzelhető tehát el, hogy egy külkereskedelmi szerződésből eredő jogvita során valamelyik állam más elbírálásban részesíti a külföldi szerződő felet, mint amilyen elbírálásban a saját vállalkozásai részesülnek hasonló tényállás, vagy szerződéses jogviszony esetén.

c. viszonyosság elve

A viszonyosság a partnerség megjelenése a világkereskedelemben. Ennek megfelelően az államok a partnereknek nyújtott engedményekért cserébe, maguk is hasonló engedményeket várnak el. A viszonyosság egyben azt is jelenti, hogy ha egy állam intézkedései következtében egy másik állam hátrányt szenved, akkor az okozott károkért – a viszonyosság elve alapján – a sérelmet szenvedett állam joggal várja el a kompenzációt.

d. transzparencia elve

A transzparencia az **átláthatóságot** biztosítja azáltal, hogy a szerződő felek kötelezettségévé teszi egymás informálását minden olyan belső jogszabály, intézkedés, szerződés, bírói

állásfoglalás tartalmáról, mely a GATT keretében vállalat kötelezettségeket és általában az adott állam kereskedelempolitikáját érinti.

e. konzultáció elve

A viták békés feloldásának érdekében bármilyen, az egyezmény alkalmazása során és az államok külkereskedelemmel kapcsolatos politikájából eredően felmerülő problémás kérdést **tárgyalások** útján oldják meg a felek.

Az Európai Unió a legfejlettebb országokkal (pl. USA, Japán, Ausztrália) szemben a legnagyobb kedvezményes elbánás elvének érvényesítésével lényegében a legmagasabb vámtarifákat alkalmazza. A fejlődő országokkal szemben az EU vámjoga az egyoldalú vámpreferencia elvét juttatja érvényre, mely a preferenciális elbánás alapelveinek alkalmazását jelenti. Ennek megfelelően a volt gyarmatokkal és az ACP országokkal (afrikai, karibi és csendes-óceáni államok) szemben alacsonyabb importvámot határoz meg, azonban ezt a kedvezményt nem várja el a kedvezményben részesített országoktól.

2. Szabadkereskedelmi övezetek és vámuniók

A nemzetközi kereskedelemben nem ritkák azok a bilaterális vagy multilaterális megállapodások sem, melyek szabadkereskedelmi övezeteket vagy vámuniókat hoznak létre. A **szabadkereskedelmi övezetek** lényege, hogy a részes államok az egymás közötti forgalomban a vámokat és mennyiségi korlátozásokat eltörlik, azonban harmadik országok viszonylatában minden állam önálló vámpolitikát képvisel. A szabadkereskedelmi övezet ebből következően két vagy több vámterület olyan összekapcsolását jelenti, amelyen belül a vámokat és a kereskedelmet korlátozó más intézkedéseket az e területről származó termékek belső kereskedelméből eltörlték. Az állami szuverenitást azonban a szabadkereskedelmi övezet létrehozása nem korlátozza abban, hogy e területen kívülről érkező termékekre önállóan vámot vessenek ki.

A **vámunió** ezzel szemben egy sokkal szorosabb kereskedelmi kapcsolat a részes államok között. Ilyenkor ugyanis két vagy több vámterület helyébe egyetlen, egységes vámterület lép, amelyen belül a vámokat és az egyéb korlátozó rendelkezéseket a belső forgalomban eltörlték, kifelé pedig harmadik országokkal szemben a vámunió tagjai egységes vámokat és kereskedelmi szabályokat alkalmaznak. Az Európai Unió vámuniónak minősíthető, hiszen a

közös kereskedelempolitika európai kompetenciává teszi az EU-n kívüli államokkal folytatott kereskedelem szabályozóinak megállapítását.

3. A külkereskedelmi ügyletek

A nemzetközi kereskedelem mozgatórugóját a külkereskedelmi ügyletek adják, melyek jellemzően különböző országokban honos **vállalkozások között kötöttek**. Tekintettel arra, hogy a nemzeti jogok szerződési jogi rendelkezései még az Európai Unió tagországaiban sem tekinthetők egységesnek, vagy éppen nagymértékben harmonizáltak, lényeges kérdés, hogy milyen jog alapján bírálható el a felek közötti külkereskedelmi szerződés. A nemzeti jogokban lévő különbségek kiküszöbölésére máig a legnagyobb jelentőséggel bíró nemzetközi szabályozó a külkereskedelmi ügyletek körében az 1980. április 1-jén Bécsben kelt egyezmény az áruk nemzetközi adásvételéről (a továbbiakban: **Bécsi Vételi Egyezmény**). Az egyezménynek 80 állam részese. Az Európai Unió tagállamainak többsége is ratifikálta a Bécsi Vételi Egyezményt (kivételez az Egyesült Királyság, Portugália, Málta és Írország). Az egyezményben részes országok vállalkozásainak nemzetközi adásvételi szerződéseire automatikusan kiterjed az egyezmény hatálya, kivéve, ha a felek ezt közös akarattal kizárták. Az egyezmény a szerződés létrejöttével, lényeges tartalmi elemeivel, valamint a szerződésszegés esetén alkalmazandó jogkövetkezményekkel foglalkozik kiemelten. A Bécsi Vételi Egyezmény jelentősége abban áll, hogy mivel nemzetközi bírói fórum egyelőre nem létezik a külkereskedelmi ügyletekből eredő jogviták elbírálására, bármely állam bírósága elé kerülő, az egyezményben részes államok által kötött nemzetközi adásvételi szerződés elbírálásánál alkalmazni kell a szabályait.¹³ Ezzel nem egyszerűen csak egy egységes jogi hátterét alkották meg a részes államok a külgazdasági szerződések között leggyakrabban előforduló nemzetközi adásvételnek, hanem egyszerűsítették is a szerződéskötést azáltal, hogy a szerződésben nem rendezett kérdésekhez mögöttes joganyagot biztosítanak.

A külgazdasági ügyletek körében még előfordulnak **lízingügyletek, franchise szerződések, licencia ügyletek, vállalkozási típusú ügyletek** (bérmunka, nagyberendezések szállítása és szerelése), **termelési-értékesítési kooperációk, vevőszolgálati szerződések, viszonteladói szerződések**. Ezen ügyletek vonatkozásában is találkozunk nemzetközi egyezményekkel,

¹³ Amennyiben a felek kizárják a Bécsi Vételi Egyezmény szabályainak alkalmazását, úgy a nemzetközi kollíziós magánjog szabályai alapján dönthető el, hogy melyik állam jogát kell a szerződésre alkalmazni. A magyar kollíziós joggal kapcsolatban lásd: Burián László – Kecskés László – Vörös Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Európai kitekintéssel, KRIM Bt., Budapest, 2006. 194-225.

melyek leggyakrabban az ENSZ valamely jogharmonizációval foglalkozó szervétől érkeznek (UNIDROIT, UNCITRAL).¹⁴

Önellenőrző kérdések

1. Ismertesse a nemzetközi kereskedelem alapelveit a GATT egyezmény alapján!

- *legnagyobb kedvezmény elve;*
- *nemzeti elbánás elve;*
- *viszonosság elve;*
- *transzparencia elve;*
- *konzultáció elve.*

2. Mit jelent a legnagyobb kedvezmény elve?

A GATT szerződő felei egymásnak megadnak minden olyan kedvezményt, amelyet a harmadik – egyezményen kívüli országokkal – megkötött bilaterális szerződések keretében már biztosítottak, vagy a jövőben biztosítani fognak.

3. Melyek a legnagyobb kedvezmény elve alóli kivételek?

A preferenciális elbánás alkalmazása a fejlődő országokkal szemben, valamint védőintézkedések bevezetése.

4. Mi a különbség a szabadkereskedelmi övezet és a vámunió között?

A szabadkereskedelmi övezet esetében csak a részes országok közötti árumozgások körében törölték el a vámokat, mennyiségi korlátokat, azonban harmadik államokból érkező árukkal kapcsolatban a szabadkereskedelmi övezet minden állama önálló vámpolitikát folytat. A vámunió esetében nemcsak a belső vámliberalizáció történik meg, hanem a vámunió kívüli termékek behozatalával kapcsolatban is egységes vámpolitikát képviselnek, egységes vámtarifákat alkalmaznak.

5. Mi a jelentősége a Bécsi Vételi Egyezménynek a nemzetközi adásvétel szabályozásában?

Bármely állam bírósága elé kerülő, az egyezményben részes államok által kötött nemzetközi adásvételi szerződés elbírálásánál alkalmazni kell az egyezmény szabályait, így a nemzetközi adásvételnek egységes jogi hátteret biztosít, és a szerződéskötés folyamatát is egyszerűsíti.

¹⁴A legfontosabb nemzetközi magánjogi tárgyú egyezmények – melyeknek Magyarország is részese – listáját lásd: Nagy Csongor István: Nemzetközi magánjog, HVG Orac, Budapest, 2011. 233-238.

Irodalomjegyzék

Balázs Péter: Az Európai Unió külpolitikája és a magyar-EU kapcsolatok fejlődése, KJK Kerszöv., Budapest, 2002.

Bánrévy Gábor: A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, Szent István Társulat, Budapest, 2009.

Bencsik András (szerk.): Közigazgatási jog: különös rész, Dialóg Campus, Budapest Pécs, 2012.

Burián László – Kecskés László – Vörös Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Európai kitekintéssel, KRIM Bt., Budapest, 2006.

Fazekas Marianna (szerk.): Közigazgatási jog: különös rész, Osiris Kiadó, Budapest, 2011.

Horváthy Balázs: A kereskedelempolitika dinamikus értelmezése a közösségi jogban, Jogtudományi Közlöny, 2004. 10. 337-352.

Horváthy Balázs: Az Európai Unió közös kereskedelempolitikája, hatása a magyar külkereskedelmi jogra, In: Inotai András (Szerk.): EU-tanulmányok. IV. kötet, Nemzeti Fejlesztési Hivatal, 2004. 829-866.

Mádl Ferenc – Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga, 5. kiad., Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000.

Nagy Csongor István: Nemzetközi magánjog, HVG Orac, Budapest, 2011.

Szöllössi László: Gazdasági közigazgatás: külkereskedelmi igazgatás, Államigazgatási Főiskola, Budapest, 1997.

Várnay Ernő – Papp Mónika: Az Európai Unió joga, KJK Kerszöv, Budapest, 2001.

Vörös Imre – Horváthy Balázs (szerk.): Az európai uniós jogfejlődés irányai a Lisszaboni Szerződés után: válogatott tanulmányok, HVG-Orac, Budapest, 2012.

<http://ec.europa.eu/trade/>

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods.html

<http://www.unidroit.org>

http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm

Fogalomtár

Csoportos keretengedély: a munkavállalási engedélyek alapját adó engedély, melynek lényege, hogy a foglalkoztató egy harmadik országban honos vállalkozással magánjogi szerződést köt, és a szerződés teljesítése érdekében igénybe venni kívánt harmadik állambeli állampolgárok foglalkoztatására kér engedélyt.

Dömping: olyan helyzet, amikor az országba olyan áru érkezik, amelyet az exportáló ország belső piacán kialakult árnál alacsonyabban kívánnak az importáló országban értékesíteni.

Értékvám: olyan vám, amelynél a vám alapját a vámköteles áru számlaértéke adja.

Export: olyan kereskedelmi ügylet, melynek során árut Magyarország területéről vámhatárt átlépve EU-n kívüli országba, vagy országhatárt átlépve az EU más tagállamába kereskedelmi forgalomban kivisznek.

Import: olyan kereskedelmi ügyletet takar, melynek során árut Magyarország területére vámhatárt átlépve az Európai Unión kívüli országból, vagy országhatárt átlépve az EU más tagállamából kereskedelmi forgalomban behoznak.

Kábítószer prekurzorok: azok a veszélyes anyagok, melyek kábítószeres vagy pszichotrop anyagok gyártásához használhatók fel.

Kettős felhasználású termékek: azok a termékek, beleértve a szoftvert és a technológiát is, amelyek polgári és katonai célokra egyaránt felhasználhatók, e fogalom továbbá magába foglalja azokat a termékeket is, amelyek egyaránt felhasználhatók nem robbantási célokra és nukleáris fegyverek vagy más nukleáris robbanószerkezetek előállításához történő, bármilyen formájú hozzájárulás céljára.

Kiegyenlítő vám: a belföldön magasabb áron kínált termékek védelme céljából az import termékek árának emelése érdekében alkalmazott vám.

Külgazdasági ügylet: olyan magánjogi szerződés, melynek alanyai különböző államokban honos vállalkozások.

Legnagyobb kedvezmény elve: a kedvezményt nyújtó állam viszonylatában egy külföldi állam, annak vállalatai, polgárai, áruai ugyanolyan helyzetet élveznek, mint a kedvezményt biztosító állam részéről a legkedvezőbb elbánásban részesített bármely harmadik állam vállalatai, polgárai, áruai.

Mértékvám: olyan vám, amelynek nagyságát az import áru mennyisége, darabszáma stb. határozza meg.

Nemzeti elbánás: egy külföldi állam vállalatai, polgárai, áruai, stb. azonos elbánásban részesülnek, mint az adott állam belföldi vállalatai, polgárai, áruai stb.

Piacvédelmi eljárások: védintézkedés, antidömping eljárás, szubvencióellenes eljárás.

Preferenciális elbánás: a legfejlettebb országok saját maguk alakítják ki azoknak a preferenciáknak a körét, amit a náluk kevésbé fejlett országoknak egyoldalúan nyújtani fognak.

Tiltó vám: olyan vám, melynek célja, hogy a magas vámtételekkel bizonyos termékek belső piacra kerülését megakadályozza, vagy legalábbis korlátozza.

Reexport: az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes államokon kívüli országból, vagy EU-n kívüli országból behozott nem közösségi árunak a közösségi vámjogszabályokban meghatározott újra kivitele valamely EU-n vagy EGT-n kívüli országba.

Szabadkereskedelmi övezet: két vagy több vámterület olyan összekapcsolása, amelyen belül a vámokat és a kereskedelmet korlátozó más rendelkezéseket az e területről származó termékek belső kereskedelméből eltörölték. Harmadik országok viszonylatában a részes felek önálló vámpolitikát folytatnak.

Szubvencióellenes eljárás: a tilalmazott támogatásokkal szembeni fellépés eszköze; támogatásnak minősül, ha a kormány vagy más állami szerv bármilyen formában pénzügyi támogatásban részesíti a termék előállítását, exportálását vagy fuvarozását, és ennek következményeként jut a kedvezményezett az adott piacon ár-előnyhöz.

Tevékenységi engedély: a nemzeti külkereskedelmi államigazgatási szerv tevékenységi engedélyére van szükség az 52/2012. (III. 28.) Korm. rendelet 1. mellékletben meghatározott áruk vonatkozásában a behozatali, illetve a kiviteli, valamint a reexport tevékenységek megkezdéséhez.

Transzparencia elve: átláthatóság elve, annak biztosítása, hogy a GATT egyezmény szerződő felei egymást informálják minden olyan belső jogszabály, intézkedés, szerződés, bírói állásfoglalás tartalmáról, mely a GATT keretében vállalat kötelezettségeket és általában az adott állam kereskedelempolitikáját érinti.

Vállalkozási import: a Magyarországon bejegyzett vállalkozás és az EGT-n, az EU-n és Svájcban kívüli országban székhellyel rendelkező vállalkozás között létrejött szerződés alapján végzett olyan tevékenységet értjük, amikor a szerződés teljesítése külföldi munkavállaló magyarországi munkavégzésével történik.

Vám: az államok (Európai Unió) által kivetett olyan adószerű kötelezettség, mely az államhatárt átlépő árukra vonatkozik.

Vámunió: két vagy több vámterület helyébe egyetlen, egységes vámterület lép, amelyen belül a vámokat és az egyéb korlátozó rendelkezéseket a belső forgalomban eltörölték, kifelé pedig harmadik országokkal szemben a vámunió tagjai egységes vámokat és kereskedelmi szabályokat alkalmaznak.

Védintézkedés: olyan intézkedések, melyek alkalmazásának feltétele, hogy egy tagállam megállapítsa, hogy valamely terméket területére olyan megnövekedett mennyiségben és olyan feltételek mellett importálnak, ami súlyos kárt okoz a hasonló vagy közvetlenül versenyző terméket gyártó hazai iparnak, vagy azt súlyos károkozással fenyegeti.

Viszonosság elve: az államok a partnereknek nyújtott engedményekért cserébe maguk is hasonló engedményeket várnak el.